

Fondator:

Mitropolitul
ANDREI
ŞAGUNA

1853

Telegraful Român

FOAIE EDITATĂ DE ARHIEPISCOPIA ORTODOXĂ ROMÂNĂ A SIBIULUI

Anul 141

SIBIU

1 iulie

Nr. 25—26

1994

"TRANSILVANIA" - 125 de ani DARUL ASOCIAȚIUNII CĂTRE POPORUL ROMÂN*

Acum 125 de ani când lua ființă la Braşov revista „Transilvania”, Asociaţiunea intra în al şaptelea an de existență. ASTRA a fost în Transilvania ca un Pom al vieții, precum a fost Pomul vieții în universul în care Dumnezeu începuse să pună ordine după ce inaugurase Creația (Gen. II, 9). Din acest pom au odrăslit Despărțimintele ASTREI și Adunările generale programate cu bun discernământ tot în alte orașe, apoi Biblioteca, Muzeul, Expoziția, Școala civilă de fete care va deveni mai apoi Școala Superioară de fete (1880), Cursurile pentru analfați, Trupa de Teatru, colecțiile sub generice precum „Biblioteca populară”, „Biblioteca tineretului”, „Biblioteca Vasile Stroescu” până la revistele mai aproape de noi „Gând românesc”, „Revue de Transilvanie” și „Țara noastră”.

Toate au fost ramuri ale Asociaţiunii. Din 1862 au început să apară Analele. Acestea s-au transformat în 1868 în revista „Transilvania”, fiica frumoasă, deșteaptă și pururea tânără — de mai multe ori reintinerită ca „Viteazul din poveste” — a fost darul Asociaţiunii către poporul român. Așa au gândit-o întemeietorii: „O foaie periodică în stil popular care să nu lipsească din nici o casă românească”. Așa o dorea baronul Ladislav Pop încă din 1867 (v. Transilvania, 4, 1936, p. 255) când începuse să se contureze în mintea lui.

Mai pe urmă „stilul popular” a fost părăsit, mai ales Bariliu transformând revista aproape într-un „Magazin istoric”. A fost certat prin 1872 de colegii de condei, dar Bariliu credea în puterea și rolul documentelor, cu privire la vechimea și originea românilor și cu privire la drepturile lor asupra vetrei strămoșești ceea ce, în epocă, era mai mult decât o opțiune asupra unei anumite direcții de preocupări. Era o datorie. Nu fără îndreptărire s-a propus

* Comunicare la a 125-a aniversare a revistei „Transilvania”, rostită în Biblioteca ASTRA Sibiu, la 2 iulie 1994.

la un moment dat publicarea a două reviste, din care una să publice documente.

Numele celor care au condus „Transilvania” în acești 125 de ani, de la George Barițiu la Mircea Tomuş și Ion Mircea cu ultima echipă, Mircea Ivănescu, Sorin Dumitrescu, Lucian Filip, Doina Dumitrescu și Ioan Mețiu, sunt și nume de orientări date, succesiv, revistei, precum remarcă într-un „Argument” Ion Mircea (Transilvania 1—2, 1991, p. 1). Cu greu ar putea cineva, în puține cuvinte, să cuprindă o sută douăzeci și cinci de ani de idei, de intenții de orientări, de programe izvorâte din mințile luminate ale celor care au răzbit prin vremi de mână cu „Transilvania”. Și prin ce vremi! Revista a reluat o memorie aproape milenară, mereu vie și adusă la zi, a fost depozit și tezaur de inscripții scumpe, doveditoare de drepturi ale neamului românesc din Transilvania, mai ales. A fost în mâna redactorilor ei și ca un detector de mine așezate în calea dezvoltării culturale, economice și politice a românilor, dar și o lanternă luminând perspective apropiate și departate, împărțind lumina încrederei în destinul nostru și speranța în mai bine. În biruința binelui și a adevărului.

Degeaba am încerca să desprindem din coperțile „Transilvaniei” din acești 125 de ani, teme preferențiale sau, mai importantul din mai puțin importantul. Ar fi greu, deși migala erudițiilor ne-ar putea oferi sinteze spectaculoase cum, probabil, o vor face mulți și la simpozionul care va urma. Cu atât mai spectaculoase, cu cât ar investiga și ar adânci domenii mai particulare. Eu așa zic că, privind global biblioteca alcătuită în cei 125 de ani din numerele „Transilvaniei”, ea ar putea fi considerată ca adunând la un loc o stare de cultură. Cultura, se știe, adună la un loc de toate. Se alcătuieste din toate. Și se desfășoară în toate și peste toate.

Ieri am citit, cu emoție, aproape în întregime, primele 25 de numere din anul întemeierii,

1868. Am vrut să aflui, mai ales, încotro se îndreptau preocupările epocii. Ce anume îl interesa pe românii? Spre ce direcții li se îndruma interesul? Voi aminti câteva, în ordinea în care se află în revistă:

Ideile fundamentale ale economiei naționale (nr. 1 și urm.), **Culegere de documente istorice**, de George Barițiu (nr. 1 și urm.), **O privire fugitivă peste Literatura română și lipsa unei istorii critice a literaturii române**, de Justin Popfiu (nr. 2, și urm.) ș.a. George Barițiu inaugurează în nr. 4 o rubrică istorică numită „Clio” cu prezentarea unei vaste bibliografii străine privind pe valahii. Urmează studiul de „Istorie naturală” (nr. 6), recenzii, poezii, un discurs al lui Gh. Asachi la aniversarea lui Vasile Lupu, întemeietorul școlilor române din Moldova, „Date statistice despre instruirea publică din România” (nr. 7), o prezentare a „Convorbirilor literare” (de G. Barițiu), „Despre Istoria Transilvaniei după Com. Emeric Milkó” (nr. 9 și urm.), studiu critic de G. Barițiu, „Comerțul antic și comerțul modern” (nr. 9, 1991). Un studiu lung și frumos publicat în patru numere tot G. Barițiu, sub titlul „Din datinile vechi ale Transilvaniei” (nr. 13—16), iar Dr. P. Vasici „Despre medicina cu respect la poporul românesc” (nr. 17—19). Se face loc și unor texte din „Arhiva istorică a României” a lui B. P. Hașdeu (nr. 18—19). Mai publică poezii Iosif Vulcan, iar D. Bolintineanu publică o dramă în versuri „Constantin Brâncoveanu”.

Mă opresc aici. Am făcut doar un scurt exercițiu de răsfoire pentru cei care n-au avut prilejul să aibă în față aceste numere din primul an de apariție. Cred că simpla enumerare de titluri ne-a putut face să înțelegem ce se aștepta în epocă și ce a însemnat revista chiar de la începutul ei. Registrul larg de preocupări, cultură, artă, economie, istorie, a fost menit să deschidă mintea românilor și calea spre luminare și progres, deodată cu deșteptarea și întărirea conștiinței de sine și

a demnității naționale. În nr. 15, din 15 iulie 1868, George Barițiu reproduce un text al preotului D. Tichindeal, revelator cu privire la întemeierea Societății „Transilvania” pentru ajutorul studenților români din Transilvania și părțile ei, dar și pentru scopurile Revistei „Transilvania”: „Mintea, mărită nație daco-românească în Banat, în Țara Românească, în Moldova, în Ardeal, în Țara Ungurească. Mintea! Când te vei lumina cu învățătura, cu luminatele fapte bune te vei uni. Mai aleasă nație pe pământ nu va fi înaintea ta” (p. 355).

Printre scopurile „sublime” ale „Societății Transilvania” se arată și „strângerea legăturilor de frație între junimea studioasă din toate părțile României” (Transilvania, nr. 15, 1868, p. 357). Afirmație a conștiinței unității de neam.

Nu mă pot opri, omagiuând astăzi pe primul redactor al „Transilvaniei” George Barițiu, să nu vă readuc în memorie un text al său, publicat în nr. 12 din 1 iunie 1868. El se întreabă: „Pentru ce tocmai transilvănenii (transilvăniai, zice el) sunt datori să-și adune ei înșiși documentele și să-și scrie istoria patriei?” Și răspunde: „Pentru că străinul nu cunoaște și nu simte patriotismul transilvan. Străinul va ști să compună un schelet minuat, după toate regulile istoriografiei; el însăși abia va fi în stare de a-l încarna, cum am zice, a-l însufla viață, a-i da coloritul și expresivitatea cerută. Transilvanul trebuie să fie istoriograful Transilvaniei, și încă om din timpul trecut. Bucuria și durerea o va ști descrie numai acela ce o a simțit în inima sa. Amoarea patriei o va simți numai acela care are dreptul a-și numi cutare bucată de pământ patria sa. Numai acela ne va putea da istoria patriei, în a cărui inimă trăiește sufletul timpului trecut” (p. 269—270). Putem bănuși în acest text adâncul năduf polemic

(Continuare în pag. 2-a)

Dr. ANTONIE PLĂMADEALA
Arhiepiscop și Mitropolit

ȘTEFAN CEL MARE ȘI SFÂNT 490 de ani de la trecerea în veșnicie (1504—1994)

— INSUȘIRI MORAL-RELIGIOASE —

Toți românii, chiar și cei așezați pe alte meleaguri decât cele strămoșești, au năruit de-a lungul veacurilor cele mai curate sentimente de recunoștință față de vrednicii noștri înaintași, care ne-au lăsat moștenirea o zestre moral-religioasă, ce luminează ca o flacără vie aspirațiile și simțirile noastre, spre mai bine.

Astăzi, toată suflarea românească își amintește cu profundă pioșenie, că acum 490 ani în urmă, Moldova își conducea pe ultimul său drum din Țară pe Marele Strămoș și părinte al ei, Ștefan cel Mare (1457—1504) care a fost chemat la Domnul, Stăpânul viilor și al tuturor timpurilor (Iov. XIV, 5).

Rămășițele mult trudite, în cei 47 ani, 2 luni și 3 săptămâni cât a domnit, au fost depuse în Cripta de la Mănăstirea Putna, pregătită cu grijă creștinească de Măria Sa, cu 12 ani mai înainte de moartea sa. Inscripția de pe lespezda de mormânt nu ne spune că a murit, ci că el, s-a strămutat la locașurile cele veșnice” (Ioan XIV, 12).

Această noțiune are un înțeles național, că: „trăiește etern pentru țara lui” și un înțeles religios, căci noi știm și credem din moși strămoși că, „viața nu se sfârșește la mormânt” (Ioan V, 24).

La creștini, data morții este considerată trecerea la o viață nouă cu Iisus Hristos, biruitorul morții (Ioan XIV, 3), o zi importantă (Eclesiast VII, 1), când posteritatea folosește realizările celui trecut în veșnicie, drept simbol și exemplu de urmat.

Post-a om trimis de Dumnezeu (Ioan I, 6) la vremea și timpul cuvenit, să ridice neamul său pe culmi neatinse până la el. Inzestrat, din copilărie, cu o puternică credință, înclinat spre cele sfinte și iubitor de glia străbună, ca urmare a educației exercitate în familie de mama sa, Doamna Oltea și tatăl său Bogdan al II-lea (1449—1451), au determinat istoricii să i-o sublinieze și să găsească în aceste virtuți creștine, explicația faptelor mari de mai târziu ale Marelui Voievod.¹

Ca om al datoriei depline, s-a dovedit cu adevărat un fiu al Bisericii strămoșești, cu mare frică de Dumnezeu și împlinitor exemplar al convingerilor sale religioase-ortodoxe. Mărturia interioară și exterioară dovădindu-i că: a condus cu răvnă, jertfelnicie, eroism și conștiință creștină, Țara și poporul său; care pe bună dreptate l-a numit „cel Bun”, „cel Mare” și implicit „cel Sfânt”, supranume legate indisolubil de amintirea faptelor sale, vrednică de-a pururi, de pomeneirea urmașilor.²

„Bun” — pentru faptele sale de milostenie și iertarea celor greșiți; „Mare” — pentru icsușința cu care a condus Țara cu dreptate și „Sfânt” — pentru luptele sale de apărare a întregii creștinătăți, cât și pentru numărul mare de biserici și mănăstiri pe care le-a zidit și înzestrat cu cele necesare dăinuirii lor peste veacuri.³

Frumoasele sale pisanii de la numeroasele sale ctitorii ajunse până la noi, altele dispărute pe parcurs, documentele interne sau cele destinate străinătății, inscripțiile de pe mormintele înaintașilor săi și cea de pe mormântul său de la Putna, nu pot fi o simplă titulatură cancelăriească sau o formulă de protocol, ci ele sunt însăși concepția sa personală religioasă. În actele de danii, putem vedea pagina de o mare înălțime moral-religioasă și frumusețe sufletească. Recunoaștem nu numai limba, alcătuirile frazelor și vorbirea personală a drept-credinciosului voievod, ci mai ales adâncă sa concepție creștină, identică cu învățătura Bisericii noastre.⁴

După tradiție, evlaviosul voievod purta cu sine, în special la nesfârșitele războaie, o iconă numită „triptic”, ce se închide sub forma unei cutii, ușor de purtat, care se păstrează la Muzeul Mănăstirii Putna. De asemenea pe steagul Țării era brodat chipul Sfântului Marelui Mucenic Gheorghe, considerat ca fiind patronul oștirii. Un

¹ Teodor M. Manolache, „Ștefan cel Mare și viața religioasă din vremea sa”, în rev. Biserica Ortodoxă Română, (1957) nr. 5, pag. 436.

² Pr. Prof. Dr. Alexandru Ciurea, „Bincredinciosul Voievod Ștefan cel Mare în evlavia poporului”, în „Sfinții români și apărătorii ai legii strămoșești”, București, 1987, pag. 586.

³ Idem, pag. 587.

⁴ Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților, „Bincredinciosul Voievod Ștefan cel Mare și Sfânt”, Suceava, 1992, Sinaxar 2 iulie, pag. 36.

⁵ Pr. Prof. Dr. Alexandru Ciurea, op. cit., pag. 587.

(Continuare în pag. a 2-a)

Ierodiacon Ciobăcă Teofilact

„Pentru cei robiți și pentru mântuirea lor”

Aceste cuvinte reprezintă un fragment al uneia dintre cererile „Ecteniei mari”. Le auzim rostite la toate slujbele în care se află cuprinsă „Ectenia mare”.

Alături de cei robiți sunt amintiți în acest recitativ liturgic și „cei ce călătoresc pe ape, pe uscat și prin aer”, apoi „cei bolnăvi” și „cei ce pătimeșc”. Pentru toți aceștia, Biserica înalță rugăciuni, având ei neapărată nevoie de ajutorul și îndurarea lui Dumnezeu.

„Cei robiți” sunt cei din închisori, deci o categorie de oameni ai noștri, care nu mai pot beneficia de libertatea lor. Situația acestora este într-adevăr de excepție, pentru că, în mod obișnuit, omul se distanțează net de restul viețuitoarelor, între altele și poate în primul rând, tocmai prin libertatea cu care l-a înzestrat Dumnezeu.

Nu mai Dumnezeu îi este omului stăpân. Dar supunerea față de Creatorul a toate nu înseamnă anularea libertății personale a omului, ci, din contră, garantarea acesteia. Între Dumnezeu și oameni există exact aceleși raporturi ca între părinți și copii. Pe cât de firească este supunerea și ascultarea copiilor față de părinții lor, care îi ocrotesc și le asigură o creștere sănătoasă, tot atât de firească și întru totul benefică pentru om este supunerea și ascultarea față de Dumnezeu. Prin aceasta omul rămâne cu adevărat liber, neîngrădit de nici o constrângere sau oprelășire în săvârșirea binelui.

Din nefericire, libertatea cea dintru început a omului a fost grav afectată, în urma păcatului. Între consecințele căderii omului se numără alături de întunecarea minții, perversitatea sentimentului și anularea libertății sale de voință. Sfântul Apostol Pavel exprimă o realitate dramatică atunci când scrie: „Căci nu fac binele pe care îl voiesc, ci răul pe care nu-l voiesc, pe acela îl săvârșesc”. Apoi iarăși: „Văd în mădularile mele o altă lege, luptându-se împotriva legii minții mele și făcându-mă rob legii păcatului, care este în mădularile mele” (Rom. 7, 19 și 23).

De această stare de robie și neputință ne-a eliberat Hristos prin patimile, moartea și învierea Sa. Prin El am redevenit liberi întru Dumnezeu. Beneficiind de ajutorul Harului mântuitor, noi putem să ne opunem răului și să ne dedicăm săvârșirii binelui. Îndepărtarea de rău și stăruința constantă în dorirea și împlinirea binelui constituie semnul libertății noastre interioare.

Evident că schimbarea produsă, prin jertfa Mântuitorului, în situația omului căzut nu este identică cu schimbarea ce s-a produs în situația îngerilor buni, prin rezistența lor la ispita de a-l urma lui Lucifer, cel răzvrătit. Întrucât, prin exercițiul bunei lor voinți s-au decis pentru fidelitatea față de Dumnezeu, ei au fost răsplățiți cu starea de impecabilitate, bucurându-se până în veșnicie de fericirea de a putea dori, voi și săvârși numai binele.

Cedând în fața ispitei diavolului, omul n-a dobândit o astfel de stare. El a fost mântuit de neputință, dar a rămas supus ispitei. Mereu va fi nevoie de a se decide între bine și rău. Depinde de buna lui voință pentru a alege calea vieții sau calea morții. Niciodată însă nu este lipsit de îndemnul și ajutorul dumnezeiesc de a prefera ultima cale.

Alegerea și persistența pe această cale nu este ușoară. Pericolul renunțării și al devierii există neîncetat. Unii nu rezistă încercării. Ba am putea spune că toți oamenii se confruntă cu această dramă și de aceea nimeni nu este îndreptățit să se laude, pentru că: „de zicem că nu avem păcat, ne amăgim pe noi înșine și adevărul nu este întru noi” (In. 1, 8).

(Continuare în pag. a 3-a)

Pr. prof. Dumitru Abrudan

Împotriva răului

Apparent, creștinismul este o religie a paradoxurilor și a contradicțiilor de neconciliat, impunând norme de conduită morală și susținând valori pe care realitatea vieții de zi cu zi le refuză. Mai mult chiar, i se impută o anumită doză de irealitate și anacronism, încercând să ne impună un Model-Iisus, mult prea spiritualizat, și deci cu atât mai greu de atins. Înseși metodele pe care ni le propune, se pare că sunt într-o flagrantă contradicție cu viața. Privite dintr-o perspectivă strict naturalistă, s-ar părea că lucrurile se prezintă în chiar acest fel. Ori de câte ori suntem deranjați în interesele noastre personale sau lezați în demnitatea proprie, desconsiderați, batjocoriți de semenii noștri, suntem tentați să răspundem cu aceeași măsură, și dacă se poate cu mult mai mult decât atât. În concret: am suferit o neplăcere din partea cuiva, am fost deranjați sau agresați, imediat își intră în funcție orgoliul nostru lezată: Cum, să mi se facă mie una ca aceasta? Să se spună așa ceva despre persoana mea? Să suport eu una ca aceasta? ... Și dacă privim lucrurile din latura strict omenească, o atare reacție ni se pare absolut firească și logică.

Răul, și ne referim la varietarea aproape nesfârșită a ipostaza-

lor sub care îl întâlnim în cadrul atât de complex al vieții omenești, poate deveni o reductabilă armă de anihilare a celuilalt, sau în cele mai grave situații, poate duce chiar la dezmembrarea societății umane. E drept că pentru a stăvili efectele nefaste ale răului, societatea își are legi bine puse la punct, menite tocmai să împiedice aceste efecte. Numai că aceste legi vizează doar partea exterioară a răului, rezumându-se asupra formelor și manifestărilor sale de ordin social, politic, economic, fără a reuși să ofere soluția optimă pentru eradicarea lui.

Și aici se vedește rolul incon-testabil al religiei, aici își arată ea marea sa merit, dovedindu-se atât de imperios necesară și de neînlocuibil, căci religia merge mult mai în profunzimea lucrurilor și a fenomenelor, indicând adevărata sursă și cauză a răului, care nu este un simplu accident în ordinea socială sau de orice altă natură, ci el este o carență a firii umane, o boală a cărei rădăcină este înălunțur fiicăru individual.

Din perspectiva creștinismului, lupta împotriva răului începe în sinea fiecăruia dintre noi, prin constientizarea faptului că mai întâi această luptă se dă cu noi

(Continuare în pag. 2-a)

Pr. N. Stoia

PETRE PASCU — Inedit*

Măsurătoarea vieții

În amintirea
Sculptorice
Milița Petrașcu

Bate clopot la vecernii
Îl aud din vârful perniî
Bate vara-n toîul iernii
Sus pe munți, în valea Cernii.

Clopot la Mitropolie.
Îl aud pe la chindie.
Mie-mi bate, ție-ți bate.
Cât va bate? Cine știe?

Bate clopot la Sovata.
Slujba-ncepe, slujba-i gata.
Cine-n mână are data?
Cine, sapa și lopata?
Bate clopot la Sovata.

* În această primăvară s-a mutat la Domnul scriitorul Petre Pascu, stăruitor colaborator al „Telegrafului Român”. În semn de omagiu publicăm ultima poezie pe care am primit-o la Redacție.

Chipul lui Ștefan cel Mare și Sfânt în creația eminesciană

Crescut în cultul pentru Marele Voievod, Mihai Eminescu a avut o admirație fără seamăn față de Ștefan cel Mare și Sfânt. Din *Letopisețile Moldovei*, tipărite de M. Kogălniceanu, a cunoscut încă de acasă portretul întocmit de cronicarul Grigore Ureche, încaut nota poetul — ne putem da seama „ce vrednic și cu virtute română a fost Măria Sa”.

Serbarea de la Putna din 1871, al cărei stegar a fost și poetul, a fost dominată de chipul Voievodului: „dacă serbarea întru memoria lui Ștefan — sublinia el — va avea însemnătate, aceea ar fi o dovadă mai mult cum că a fost cuprinsă în sufletul poporului românesc”.

Chipul domnitorului a fost atunci zugrăvit pe pânză de pictorul Epaminonda Bucevșchi, din care un tablou se mai păstrează și astăzi, expus la mormântul Slăvitului Erou.

În timpul serbării, Mihai Eminescu a difuzat, tipărită pe foi volante, ba a și citit-o unor ascultători cu însufletire, poezia comemorativă a lui D. Gusti: *Închinare lui Ștefan-Vodă*.

În conferința: *Influența austriacă asupra românilor din Principate*, ținută la Iași în 1876, poetul sublinia că în domnia acestuia în țară „se văd din nou efectele stabilității. A fost domnia cea mai glorioasă a Moldovei”.

În epoca bucareșteană de la ziarul *Timpu* a amințit în această vreme (1877—1883), ori de câte ori a avut ocazia, de chipul Eroului Moldovei: „Ei bine! Mihai, Ștefan și Mircea sunt în gândul nostru niște chipuri atât de sfinte încât ne cuprind fiori când le privim...”

Voievozii noștri — menționa poetul — n-au gândit altceva decât la libertatea, independența și suveranitatea țării lor, lucru ce proteja poporul în pragresul ce-l realiza pentru o viață demnă și prosperă.

Ctitor de țară și de cultură, domnitor înțelept și oștean viteaz, conducător de oști, strateg și tactician, diplomat iscusit și judecător drept, Ștefan cel Mare și Sfânt rămâne pentru noi, românii, imaginea fidelă a eroului național. Un nume scump și drag românilor, admirat și prețuit cum se cuvine. În cei 47 de ani de domnie, el a făcut educația militară a poporenilor, dobândind astfel biruințe de răsunet european.

În viziunea poetului „Ștefan Vodă, pavăza creștinătății întregi...” e „zidul de apărare al creștinătății”, de aceea pe drept cuvânt Biserica l-a numit „și Sfânt”. El a intrapat prin înțelepciunea și genul lui politic, la timpul său, poporul și țara Moldovei.

În creația artistică eminesciană, poetul evocă chipul acestuia; în poezia *Epigonii* (1870), scriind despre V. Alecsandri el arată că bardul de la Mircești:

... „deșteaptă-n sânul nostru dorul țării cel străbune / El revocă-n dulci icoane a istoriei minune, / Vremea lui Ștefan cel Mare, zimbrul sombru și regal”.

Iar în poemul *Umbră lui Istrate Dabija Voevod* (1878), surprinde petrecerile de la curtea domnească, care, toate se sfârșeau cu cântece de slavă:

Cântau cu toți pe Basarabil,
Pe Domni neamului Mușatin,
Pân'ce-ncheiau în gura mare
Cu Ștefan, Ștefan Domnul sfânt,
Ce nici în ceriuri samăn n-are,
Cum n-are samăn pe pământ!

Iar în prefața broșurii lui E. Baican (1882), a scris despre „cântecul dezgropat”:

Ștefan, Ștefan, Domn cel mare,
Seamăn pe lume nu are

[ce] se cânta în unison de către toți mesenii”.

Creația poetică eminesciană zugrăvește chipul domnitorului viteaz în schițele de inim: *Ștefan cel Mare* (1883):

Să arză tulpine
Întrege de brazi
Căci astăzi ne vine
Eroul viteaz
Ne vine Ștefan cel Mare.

Ce zgomot de buciom și arme, ce val!
Când Ștefan se suie călare pe cal
Răspunde Suceava din urmă,
Și nimeni nu știe cum tu ai ajuns
Să știi de ce munții săgeată-ai pătruns —
Și-a codrului cale se curmă

Răsună pământul de tropotul des,
De-atăta oștire de munte, de șes,
Răspunde sunare din nou:
Cu sunet de buciom la munte și plai,
C-o oaste întreagă călare pe cai,
Cu steaguri cu semne de bouri.

Poezia *Doina* (1883) citită de poet și aplaudată de cei prezenți numai într-o ședință a „Junimii” ieșene (în timpul dezvelirii statuii lui Ștefan cel Mare și Sfânt din fața Palatului) rezumă crezul social-politic al momentului. Eroul este invocat să mântuie țara de dușmani:

Ștefane, Măria Ta,
De-i suna din corn o dată
Ai s-aduni Moldova toată
De-i suna de două ori
Îți vin codrii-n ajutor,
De-i suna a treia oară
Toți dușmanii or să piară,
Din hotărâ în hotară —.

În însemnările sale cu caracter istoric sunt multe mențiuni relative la Ștefan cel Mare, din care reținem: „Ca toți românii adevărați Ștefan Vodă era ardelean de origine și anume mureșan (...) Ștefan cel Mare... crease Moldovei un rol atât de strălucit pentru vremea sa”.

În proiectele pieselor de teatru istoric apare și chipul lui Ștefan cel Mare. În piesa *Mir*, în variațiile ei, la un moment dat, hatmanul Arbore îl evocă astfel:

Ștefan Vodă Domnul Sânt
Fără seamăn pe pământ,
Alb ca iarna, cald ca vara,
Bun și blând ca primăvara,
Suflet tare ca o stâncă,
Ochi afund, privire-adâncă,
Barba lungă, fruntea ninsă
Și-nir-un cerc de aur prinsă...

În poemul postum: *Mușatin și codrul*, în stil folcloric, Voievodul apare tânăr, plecănd la vânatoare cu șoim, în preajma râului Bistrița:

Ștefan Vodă tinerele
Trece puntea singurel,
Cu pleptarul de oțel,
Cu cuspă neagră de mieci,
Drag i-e codrului de el.

Toate în jur îl ademeneasc: frunza, apa, păsările:

De ochește-o căprioară

Șoimul pe de-a-supra-l zboară,
Iar când cântă toți codrii răsună. În această ambianță a mediului, luma varsă vrayă cu razele ei, codrii doresc să-l aleagă împărat al izvoarelor și căprioarelor. Numai că în imaginea voievodului întrezărim însăși chipul poetului mântat de dor:

Dor de casă, glas de mamă,
care vrea să-l rețină, dar codrul îi replică:

Tu să știi, iubite frate
Că nu-s codru ci cetate,

ce a fost fermecat în somn. Dintr-un stejar a ieșit Dochia, iar din celelalte esențe silvice copii și copile. Totul rămâne așa până la auzul cornului craiului Decebal:

Căci la sunetul de corn
Toate-n viață se întorn.
Eroul coboară pe Bistrița în jos, unde sunt turme și herghelii:

Vede codrii cum coboară,
Deal cu deal, scară cu scară,
Resfirându-se pe șes
Unde râurile ies,
Și pe vărfuri de păduri
Mănăstiri cu-nțărituri;
Vede fâguri, vaduri, sate
Pe câmpie presărate,
Vede mândrele cetăți...

o întreagă țară, întemeiată în toată puterea cuvântului, încât șoimul în sbor din gură-i cuvânta:

Să trăiești Măria Ta!

Personalitatea lui Ștefan cel Mare și Sfânt, intrată în conștiința poporului nostru, nimb de popularitate cu care l-a investit imaginația colectivă, aura de legendă creată în jurul lui, respectul pentru asigurarea libertății și independenței țării, înzestrarea vitejilor și ridicarea lor în ranguri, moștenind atâta bine, cinstea acordată celor ce s-au jertfit pentru țară, au creat domnitorului o aureolă de erou mitic, încât, toate la un loc supraviețuiesc prin călătorești ridicate la superlativ de popor, care se regăsește astfel în propriile lui virtuți. Pentru nici unul din domnitorii noștri poporul n-a păstrat o atât de vie amintire ca despre Ștefan cel Mare și Sfânt. Gloria voievodului a fost susținută, mai ales cum era și firese, de scriitorii moldoveni și Mihai Eminescu este unul dintre aceștia.

Prezența personalității lui Ștefan cel Mare și Sfânt în creația eminesciană se încadrează în marea temă a literaturii române, populare și culte, poezie, proză, teatru etc., întrecându-se adevărat cult, ținând mereu trează conștiința poporului, prin patriotismul său fierbinte, căci așa cum a spus mai târziu despre el, în 1904, la cea de-a doua mare sărbătoare panromânească a lui Ștefan cel Mare și Sfânt, la împlinirea a 400 de ani de la coborârea în mormântul de la Putna a Măritului Erou, un alt mare poet, ardelean de data aceasta, Octavian Goga, în versuri rămase celebre:

Să nu se-nfioare de numele tău,
Nu-i frunză în codrii Moldovei.

Grațian Jucan

Termeni liturgici care se cer corecți (I)

Unul dintre termenii liturgici care se cere a fi corectat este „Cenușă” din stihira de la înmormântare: „Adusu-mi-am aminte de proorocul ce strigă: eu sunt pământ și cenușă...” Se cere corectat cu „țărăna”.

În 1931 s-au purtat discuții în cercurile laice și ecleziastice, dacă este îngăduită de către Biserică săvârșirea slujbei înmormântării de către preot ce or ce se incinerază. Pr. Prof. I. Popescu-Mălăești a scris și publicat atunci lucrarea: *Ardem sau îngopăm morții*, în care a documentat teologic că nu este îngăduită săvârșirea slujbei înmormântării de către preot celor ce se incinerază, după cum nu este îngăduită săvârșirea slujbei înmormântării nici sinucigașilor. Lucrarea respectivă a rămas de referință până în prezent.

Autorul, specialist în materie, a precizat că în stihirile de la înmormântare, așa cum este trecut în unele cărți de ritual (adică în molitvelnice și în panihide), cuvântul ebraic „aphar” a fost tradus greșit cu „cenușă”, care, în original, se spune efer și se scrie cu alte caractere decât afar. „Eu sunt pământ și cenușă”, dat ca loc din Scriptură, este fals! Cuvântul ebraic „aphar” înseamnă praf, pulbere, țărăna. În tot Vechiul Testament îl găsim numai cu sensurile acestea. Deci (corect, n.n.): „Eu sunt pământ și țărăna, căci țărăna se întoarce în pământul din care a fost luată” (Eccl. 12, 7). Precizarea adusă atunci de Pr. Prof. I. Popescu-Mălăești n-a servit din păcate ca îndreptar la editarea și tipărirea noilor ediții ale molitvelnicelor și panihidelor, și s-a mers în continuare pe vechiul text cu *cenușă*, inducând pe mulți în eroarea că incinerarea ar fi îngăduită de Biserică, precum și înmormântarea. Textul „pământ și cenușă” a fost invocată chiar de către un preot din București pentru a-și motiva prezența sa și săvârșirea slujbei înmormântării celor incinerati, proveniți dintre ortodocși, la Crematoriul uman. Cazul său a ajuns notoriu și a fost relatat în ziarul „România liberă” din 2 aprilie 1994, p. 2, cu comentarii defavorabile, ca despre „O mare incultură teologică și o pierdere alarmantă a bunului simț... semnele unei grave alienări spirituale”. Cazul preotului vinovat a fost imediat sancționat pe linie administrativ-bisericăscă, dar afrontul public la adresa preoților ortodocși rămâne dureros. Este motivul pentru care mi-am îngăduit, ca fost cadru didactic de conducere în învățământul teologic românesc, să atrag atenția stăruitor asupra respectării cu toată răspunderea clericăle ce-o avem pentru disciplina canonică a Bisericii Ortodoxe pe care o slujim, și de la care nu ne putem abate, fără ca să nu fim sancționați disciplinar canonic.

Referindu-ne la problema adusă în discuție, de la început „putem zice că Biserica creștină a spus hotărât: „Nu este îngăduit creștinului a se arde — Christiano cremari non licuit” (Pr. Prof. I. Popescu-Mălăești, op. cit., p. 26; Dictionnaire des antiques Théologie Catholique, t. III, col. 2310—2323; Martigny, Dictionnaire des antiques chrétiennes, 2e éd., Paris, 1877, p. 751). În Biserica Ortodoxă Română, Pravila bisericăscă de la Gohora — 1640—1641 — spune categoric în glava 378: „să nu ardeți trupurile morților”.

Documentarea problemei discutate, sub toate aspectele ei cerute, a fost tratată competent de Pr. Prof. I. Popescu-Mălăești, la care trimitem pentru referință. Ne oprim numai asupra câtorva texte scripturistice, care sunt mai evidente, de justificare a învățării Bisericii creștine pentru înmormântarea morților, și nu pentru incinerarea lor.

Osândirea lui Adam căzut în păcatul neascultării poruncii ce i s-a dat de Dumnezeu în rai a fost pe măsura păcatului săvârșit de primii oameni: „căci pământ ești și în pământ te vei întoarce” (Fac. 3, 19). Textul scripturistic este clar și el nu lasă loc la nici un comentariu în plus. Domnul Iisus Hristos a înviat cu trupul din mormânt a treia zi, după cum l-a înviat din mormânt a patra zi și pe prietenul său Lazăr din Betania, și Domnul Iisus S-a înălțat la cer și șade de-a dreapta Tatălui. În trupul Lui preaslăvit ne-a încorporat și pe noi ca mădulare nemuritoare, pe noi cei ce-L mărțurisim, ne închinăm Lui, Îl ascultăm cuvântul Evangheliei și ne împărtășim cu cele șapte sfinte Taine, purcese de la Duhul Sfânt, și slujim, cum ne-a poruncit noia prin Sfinții Săi Apostoli, în Biserica Lui mântuitoare și luptătoare pe pământ. Purtăm cu noi chipul lui Dumnezeu și harul mântuitor al Domnului Iisus Hristos. „Căți în Hristos v-ați botezat, în Hristos v-ați îmbrăcat” (Gal. 3, 27). „Dumnezeu L-a sculat (= din mormânt) pe Domnul, și pe noi ne va scula cu puterea Sa (= din morminte)” (I Cor. 6, 14). Sfântul Apostol Pavel le amintește Corintenilor: „Nu știți, oare, că voi sunteți templu al lui Dumnezeu și că Duhul lui Dumnezeu locuiește în voi?” (I Cor. 3, 16). Se poate concepe, ca fiind creștin ortodox, trupul tău, adică „templul” lui Dumnezeu să poată fi dat focului? Ar fi o mare rătăcire și osândă grea ce ne-am lua. Și Sfântul Apostol învață: „Așa este și Duhiera morților: Se seamănă (trupul) întru stricăciune, înviază întru nestri căciune; se seamănă întru necinste, înviază întru slavă, se seamănă întru slăbiciune, înviază întru putere; se seamănă întru firese, înviază întru duhovnicesc. Dacă este trup firese, este și trup duhovnicesc” (I Cor. 15, 42—44). Un text scripturistic și mai evident, care pune în afără de orice discuție justificarea înmormântării morților, este textul de la Sfântul Evanghelist Ioan: „Nu vă mirați de aceasta, că vine ceasul în care toți cei din morminte vor auzi glasul Lui și vor ieși cei ce au făcut cele bune spre învierea vieții, iar cei ce au făcut cele rele, spre învierea osândirii” (In. 5, 28—29). Sfântul Grigorie Palama spune: „Trupurile celor ce au binecâștat lui Dumnezeu vor îmbrăca atâta slavă, cătă nici nu pot vedea acești ochi” (Dimitrie Stăniloae, *Viața și învățătura Sfântului Grigorie Palama*, București, 1993, p. 253). Slava lui Dumnezeu și harul Lui sfințitor fac ca să nu putrezească nici sfințele moaște ale sfinților bineplăcuți Lui, care sunt cu noi și în ajutorul nostru.

Este de menționat că, din începuturile istoriei omenirii, se constată o grijă deosebită de cinstire a trupurilor celor morți și care a stat în legătură cu feburile credințe privitoare la moarte și la soarta sufletelor după moarte. Creștinii în nemurirea sufletelor se întâlneau mai la toate popoarele din antichitate, și trupurile, considerate vase purtătoare ale sufletelor, se cereau cinstite. Referindu-ne la poporul român, purtăm din limba latină în limba română sârbă-

toarea romanilor, a rozaliilor, când la mormintele celor răposați, în luna mai, se venea cu făclii aprinse, se aduceau libații și se presărau peste morminte trandafiri (rosa, -ae). Rozaliile romanilor au fost creștinate în perioada daco-romană (sec. II—VI, VII) și ne-au dat *Rusalii*, cum se mai aude încă în Zărând și în Țara Moșilor, dar slavizate la *Rusalii*.

În Sâmbăta Rusaliilor sau Sâmbăta moșilor de vară (= *sambatha* latin și *moș* autohton, daco-trac) se fac pomeniile morților, atât în biserici cât și în cimitire, când se împart pentru cei morți oale de pământ, simboluri ale trupurilor morților pomeniți, cu apă sau vin în ele, cu chite de flori la mânăși și colăcei, pentru toți cei morți ai fiecărei familii. Pomenirile morților se fac în toate Sâmbetele morților sau moșilor, atât în biserici, cât și în cimitire. Purțăm cu noi, ca popor creștin ortodox, credința ce ne-a lăsat-o Domnul Iisus Hristos că moartea nu este decât un somn (In. 11, 11), din care ne vom trezi cu trupurile noastre înviate, când trâmbița Arhanghelului va suna la vremea de apoi. Cimitirele răposaților noștri ne sunt locuri sfinte, dormitoare, ocrotite și îngrijite de cei vii. Este atât de puternic și atât de bogat cultul morților la poporul român, îmbrăcat atât de original în manifestările lui folclorice și etnografice, care ne vorbesc de o permanență nentrepută din epoca daco-romană la poporul român, născut român și creștin. Amintim, de exemplu, de *Cântecul zorilor*, întâlnit și astăzi în Gorj, în Mehedinți, în Hașeg și Hunedoara, unic, cum ne spun folcloriștii, în toată Europa, poate și în lume, când, în cele trei zile cât poștește mortul în casă, până să fie dus la biserică și apoi în cimitir, i se cântă în pridvor la fereastră, la revărsatul zorilor, de către bocoitoare *Cântecul zorilor*, un imn al nemuririi sufletului, cu ecouri încă din lumea dacilor nemuritori. Simboza aceasta creștină daco-romană a permanenței noastre istorice oglindită în cultul morților până astăzi la poporul român nu ne îngăduie sub nici un motiv să îndrăznim să ardem trupurile morților noștri. Este o datorie sfântă pentru slujitorii preoți să învețe pe credincioșii rândualii Bisericii Ortodoxe și a sfintei noastre tradiții creștinești și românești despre îndatoririle ce le purtăm celor răposați ai noștri, despre grija rugăciunilor de pomenire a lor, ca și despre grija cinstirii și ocrotirii mormintelor și a cimitirelor. O grijă permanentă trebuie purtată pentru a învăța pe credincioșii, îndeosebi pe cei de la orașe, că nu se îngăduie, după rândualia Bisericii noastre ortodoxe, să fie arși morții la crematoriul și nu li se îngăduie de către Biserică să li se săvârșească slujba înmormântării celor incinerati, iar prezența preotului ortodox la crematoriul uman nu este îngăduită.

Sinucigașii, ca și incinerarii, se exclud singuri din trupul Bisericii lui Hristos, cel înviat cu trupul a treia zi din mormânt.

Pentru motivele expuse până acum, se cere totodată preoților să corecteze în molitvelnice și în panihide cuvântul „cenușă” din stihira de la înmormântare: „Adusu-mi-am aminte de proorocul...” cu cuvântul „țărăna”, ca să nu mai fie cumva motiv de smintea.

Pr. I. Ionescu

„Pentru cei robiți și pentru mântuirea lor”

(Urmare din pag. 1)

Pentru remedierea acestei stări de lucruri, Biserica pune la îndemâna omului pocăința. Taina Spovedaniei sau a Mărturisirii este scaunul de judecată a lui Dumnezeu, înaintea căruia venim spre a ne elibera de păcatele și greșelile noastre. Iertarea este în funcție de hotărârea de îndreptare. Dumnezeu nu vellește moartea păcătoșului ci îndreptarea lui. El este iertător și îndelung răbdător. Nicio-dată însă „Cel Atotputernic nu strâmbă dreptatea” (Iov 34, 12). El „întoarce omului după faptele lui și se poartă cu fiecare după purtareea lui... Nu caută la fața celor mari și nu face deosebire între bogat și sărac, pentru că toți sunt lucrarea mâinilor Sale... Ochiul Domnului veghează cărările omului și vede toți pașii lui. Pentru El nu este nici întumeric, nici umbră, unde să se poată ascunde cei ce lucrează nelegiuirea. Dumnezeu n-are nevoie să privească multă vreme pe cineva, ca să-l tragă înaintea judecării Sale. El zdrobește pe puternici, fără lungă cercetare și pune pe alții în locul lor. De vreme ce El cunoaște faptele lor, El îi răstoarnă în fapt de noapte și-i zdrobește... fiindcă au făcut să urce până la Domnul strigătul celui sărac și să răsună în urechile Sale plânsul celor nenorociți” (Iov 34, 11.19—25.23).

Pentru că toți suntem supuși greșelii și ca atare toți avem nevoie de iertare de la Dumnezeu, Domnul ne-a impus obligația de a ne ierta și noi unii pe alții. Mai mult decât atât, în rugăciunea „Tatăl nostru”, Iisus Hristos a condiționat iertarea păcatelor noastre de către Dumnezeu, de iertarea pe care și noi o acordăm semenilor noștri. Ni s-a spus că trebuie să iertăm „de șaptezeci de ori câte șapte”. Dar ni s-a dat și această poruncă evanghelică: „De-ți va greși fratele tău, ceartă-l între tine și el. De va asculta, ai câștigat pe fratele tău. Dar de nu te va asculta, mai la cu tine unul sau doi, ca din gura a doi sau trei martori să se stabilească tot adevărul. Și de nu-i va asculta pe ei, spune-le Bisericii; iar de nu va asculta nici de Biserica, să-ți fie ție ca un păgân și vameș” (Mt. 18, 15—17).

Există prin urmare limite ale iertării iar persistența în rău se poate finaliza cu pedeapsă. Aici sau în viața veșnică.

șeli, evident că a fost nevoită să-și instituiască o legislație și corpurile judecătorești pentru apărarea dreptății. Ba are la îndemână și mijloace coercitive pe care le utilizează în scopul îndreptării membrilor săi.

Pentru cei care au adus prejudicii grave semenilor sau reprezintă un pericol social, autoritatea statală recurge la deținerea și depunerea lor în instituții de sancționare și îndreptare cum sunt penitenciarele. Existența unor astfel de instituții este un semn de degradare umană și de îmbolnăvire a organismului social.

Deși înțeleg că rostul penitenciarelor este tocmai cel al îndreptării și redresării umane, totuși Biserica privește cu multă compasiune pe cei care își ispășesc în felul acesta pedeapsa, rugându-se pentru mântuirea lor. Prin mântuire înțelegem în primul rând pocăința sau îndreptarea lor, apoi grabnicia lor eliberare pentru a-și recăștiga statutul de ființe libere și demne în Biserica și societate. La fiecare vecernie, utrenie și Sfântă Liturghie Biserica se roagă „pentru cei robiți și pentru mântuirea lor”.

Se întâmplă ca datorită imperfecțiunii umane să se producă și erori judiciare și ca urmare a acestui fapt să fie pedepsiți cu privarea de libertate oameni nevinovați. Regimurile totalitare și opresive au intervenit cu brutalitate împotriva opozițanilor lor, condamnându-i la moarte sau pedepsindu-i cu ani grei de temniță. În astfel de împrejurări, rugăciunea Bisericii „pentru cei robiți și mântuirea lor” a fost o intercesiune către Dumnezeu pentru a pune capăt nedreptății ce s-a comis și a-i împiedica pe opresori să persiste în răutatea și nelegiuirea lor. Atât la „Ectenia mare”, cât și la „Ectenia întreită” mai există o rugăciune sau cerere specială pentru cei robiți, pe lângă recitativul amintit în titlu. În această rugăciune se face referire la dreptul Iosif, ajuns în închisoare, în Egipt, în urma mășșării femeii desfrânate a lui Putifar, ca și de Apostolul Petru, închis pentru că L-a propovăduit, între iudei, pe Hristos. Se cere de la Dumnezeu ca așa cum pe dreptul acela l-a eliberat „din închisoare și amară primejduire”, tot astfel să-l elibereze și pe cei ce pe nedrept au fost supuși unei pedepse ca aceasta.

Fiind vorba de niște rugăciuni cuprinse în rândualile liturgice de

totdeauna ale Bisericii, statul ateu nu le-a putut interzice, dar mai mult decât a se ruga pentru cei robiți nu i s-a permis Bisericii. Fiind însă o instituție care are în responsabilitate mântuirea tuturor oamenilor Biserica nu poate fi împiedicată de a și lucra în chip direct, în scopul acesta. Acestul ei trebuie asigurat și când e vorba de oameni aflați sub interdicție, pentru că așa cum a spus Mântuitorul, mai ales cei bolnavi au nevoie de doctor.

Ea este, în primul rând, interesată în a preveni pericolul de a ajunge oamenii la închisoare. Prin învățăturile sale, Biserica îndeamnă la cinstire, pace și ferire de orice rău. Tuturor fiilor ei, le adresează porunca Mântuitorului care zice: „Dacă îți vei aduce darul tău la altar și acolo îți vei aminti că fratele tău are ceva împotriva ta, lasă darul tău acolo și mergi întâi și împacă-te cu fratele tău și apoi, venind, adu darul tău. Împacă-te cu părașul tău degrabă, până ești cu el pe cale, ca nu cumva părașul să te dea judecătorului, și judecătorul slujitorului și să fii aruncat în temniță. Adevăr grăiesc ție: Nu vei ieși de acolo, până nu vei fi dat cel din urmă ban” (Mt. 5, 23—25).

Față de cei care au ajuns totuși la închisoare, Biserica dorește să-și aducă aportul la îndreptarea lor. Taina Spovedaniei este un mijloc de o eficiență inegalabilă în procesul de reînscătoșire morală. Este un sacraliegiu să se creadă că ar putea fi folosită ca mijloc de ispirare a penitenților.

Nu trebuie uitată apoi nici compasiunea și balsamul alinaător pe care numai Biserica le poate oferi sufletelor rănite de păcate și adanc tulburate ale deținuților.

Amenajarea de paraclise în penitenciare și desemnarea unor slujitori bisericăști, care să acorde asistență religioasă deținuților, reprezintă cu siguranță un fapt de bun augur pentru scopul pe care îl urmăresc cei ce au în responsabilitate administrarea acestor așezăminte de redresare și reeducare umană.

Convingerea de care este animată Biserica în slujirea ei față de cei robiți, este că ființa umană, oricât de mult a decăzut, poate fi salvată, pentru că ce este cu neputință la oameni, este cu putință la Dumnezeu.

Un om al carității, un filantrop creștin:

Pr. iconom-stavrofor Filaret Costea

Oricât de mult am încerca noi, preoții, să estompăm imaginea neplăcută a morții spunând că moartea înseamnă o trecere la o viață superioară, fericită și veșnică — ceea ce este adevărat — moartea rămâne totuși pentru om cea mai grea încercare, cea mai dureroasă experiență și cel mai trist eveniment.

Iată de ce vestea încetării din această viață a pr. Filaret Costea, ne-a intristat profund, mai ales pe noi, foștii lui colegi de școală și de slujire preoțească. Regretăm din tot sufletul nostru că la revvederea de 40 de ani de la absolvirea Institutului Teologic Universitar din Sibiu, programată pentru vara aceasta, pr. Filaret Costea nu va mai răspunde prezent.

L-am cunoscut pe pr. Filaret Costea din copilărie. Din cei 13 ani, cât am fost coleg de școală cu dânsul, 6 ani am fost colegi de clasă, de an. Ca elev de liceu, la Liceul „Radu Negru” din Făgăraș, a făcut parte din elevii frunțași la învățătură, deși rămăsese din adolescență orfan de mamă și, ca atare, a fost nevoit să muncească nu numai în gospodăria țărănească a familiei și în agricultură, ci și pe un șantier de construcții la Orașul Victoria, pentru a-și asigura existența și promovarea ultimului an de liceu și a baccalaureatului.

Încă din timpul anilor mergea des în pelerinaj la Mănăstirea Brâncoveanu de la Sămbăta de Sus și devenise ucenic duhovnicesc al renumitului ieromonah Arsenie Boca.

După terminarea liceului, în ciuda vremurilor de educație ateistă, s-a înscris cu hotărâre la Institutul Teologic Universitar din Sibiu, devenind ucenic duhovnicesc al marelui profesor de Teologie Morală și apoi mitropolit al Ardealului Nicolae Mladin, la catedra căruia și-a susținut și teza de licență în teologie intitulată: „Omni in Christus”.

Ca student teolog a fost eminent, ajungând cel dintâi dintre noi care a înțeles că religia creștină este religia iubirii și că viața creștină înseamnă trăire duhovnicească. La orele de seminar lua aproape regulat cuvântul și atât de des stăruia asupra trăirii religiozității morale, încât s-a și ales, din partea colegilor, cu porecla de „trăire”. Această poreclă n-a dezmințit-o niciodată. În toată viața și activitatea lui de preot a fost un om al trăirii adevăratei credințe și principiiilor de viață creștine.

Având în vedere toate acestea și după ce pr. Filaret Costea a absolvit și cursurile de doctorat în teologie din cadrul Institutului Teologic Universitar din București, Mitropolitul Ardealului Nicolae Mladin l-a chemat din parohia Viștea de Jos (unde pr. Filaret Costea inițiasse și aproape încheiasse lucrările de pictură la monumentală biserică) secretar arhiepiscopal și a avut în dânsul un colaborator capabil, de suflet și încredere.

Ca preot a fost credincios și evlavios, luminat și zelos, devotat Bisericii și slujirii preoțești.

Ca student la cursurile de doctorat în teologie și după aceea în decursul anilor a publicat în revistele și periodicile noastre bisericesti mai multe studii și articole teologice din care amintim, cu titlu de exemplu, doar câteva: 1) Ideea de Bine în proverbele românilor; 2) Manuale de Teologie Morală din veacul XIX în Biserica noastră; 3) Morală stoică și morală creștină; 4) Sensul bucuriei în creștinism...

Iar ca unul care din adolescență a cunoscut, alături de cele două surori ale sale mai mici ca vârstă și împreună cu tatăl lor văduv, lipsurile și greutatea vieții, a devenit în anii preoției un om al carității, un filantrop creștin în toată accepția cuvântului, un sprijinitor providențial al mai multor nefericiți care, sunt sigur, acum îl regretă împreună cu noi.

În inepuizabila sa caritate, pr. Filaret Costea a mers și mai departe făcând în casele enoriașilor săi (și nu numai ai săi) operă de educație morală și creștină, iar în rândurile bolnavilor (inclusiv al celor din spitale) operă de asistență spirituală și socială.

Iată de ce eu cred că Dumnezeu l-a chemat la Sine pentru că El a judecat că misiunea pe care pr. Filaret Costea o avea de îndeplinit aici, pe pământ, a îndeplinit-o și pentru că sufletul lui, purificat prin iubire creștină, spirit de jertfă și suferință, a ajuns „prea frumos pentru modesta noastră viață pământească”.

De asemenea, cred că Dumnezeu, care l-a învrednicit de cuvintele: „Bine, slugă bună și credincioasă, peste puține ai fost credincios, peste multe te voi pune, într-în bucuria Stăpânului tău!” (Mt. 25, 21), va întări și sufletele încercate în acest ceas de cumpană grea ale soției, celor doi fiilor, noroiilor, surorilor și cumnaților și ale tuturor celor care l-au prețuit și îl regretă, căci „or de murim, or de trăim ai Domnului suntem!” acum și pururea și în vecii vecilor, Amin!

Preot Ioan Glăjar

Preot Profesor Dr. Mircea Păcurariu

„Sfinții daco-romani și români”

Ediția „Trinitas” a Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Colecția de Teologie și spiritualitate, Iași 1994, 199 p.

Se împlinesc doi ani de când Sf. Sinod al B.O.R. a hotărât „canonizarea” oficială a unora care au intrat de mult în ceata sfinților din rândul neamului românesc. De atunci, credincioșii au căutat să afle date despre viața lor, despre faptele și operele lor, dorind, totodată, să cunoască motivele pentru care Sf. Sinod a purces la acest act. În întâmpinarea acestor dorințe, a venit Ed. „Trinitas” din Iași prin publicarea lucrării Părintelui Prof. Dr. Mircea Păcurariu, titularul catedrei de Istoria Bisericii Române și decanul Facultății de Teologie din Sibiu.

Scopul cărții este prezentat chiar de autor, în cuvântul său introductiv: „Cartea de față n-a fost concepută ca o lucrare științifică în sensul obișnuit al cuvântului, ci ca una de popularizare”, sau mai corect spus de „zidire sufletească”, spre a fi de folos bunilor noștri credincioși în strădaniile lor spre o viață cât mai aleasă și mai bine plăcută lui Dumnezeu și oamenilor” (pag. 7).

După reproducerea în extenso a actului sinodal din 21 iunie 1992 privind canonizarea unor sfinți români, autorul face o clasificare a celor canonizați (acum și în 1950), în scopol unei mai bune prezentări a acestora. Descrie în primul rând viața Sf. Apostol Andrei, dovădind d.n. surse patristice (Eusebiu de Cezareea; Sinaxarul Bisericii constantinopolitane, ș.a.) că acesta a propovăduit și în Scythia Minor (Dobrogea), și ca atare creștinismul nostru este de origine apostolică.

Sunt prezentați, în continuare, sfinții martiri daco-romani din provinciile sud-dunărene: preotul Montanus și soția sa Maxima (înceați în râul Sava la Sirmium — lângă Belgradul de azi — la 26 martie 304), apoi episcopul Irineu și diaconul său Dimitrie (+ la 6 și 9 aprilie 304), sfinții mucenici militari din Durostorum — Silistra (+ între 297—293), preotul Epictet și Astion din Halmyris (+ 298—303), apoi sfinții mucenici din Tomis — azi Constanța (episcopul Efreim, Macrobii) ș.a.

Autorul trece apoi în revistă pe cei mai însemnați teologi daco-romani: Vetranius și Teotim, episcopii Tomisului; Ioan Casian (întemeietorul monahismului în Apus); Cuv. Gherman și Sf. N. ceta de Remesiana.

În partea a patra sunt prezentați cuvioși din mănăstirile românești: Sf. Ierarh Ghelesie de la Râmset, Sf. Nicodim din Tismana, Sf. Ioan de la Prislop, Leontie de la Rădăuți, Daniil Sihustru de la Voroneț, Sf. Ierarh Iosif cel Nou de la Partoș, Cuv. Teodora de la Sihla și mulți alți mari părinți duhovnicești.

Nu sunt trecuți cu vederea nici mucenicii creștinți noastre strămoșești: Ilie Iores și Sava Brancovici, mitropoliți ai Transilvaniei, Iosif episcopul Maramureșului, mitropolitul Antim Ivireanul și Cuviosii Vsarion, Sofronie și mucenicul Oprea, ca și preoții Moise Măncin din Sibiel și Ioan din Gales.

De asemenea sunt prezentate și viețile bincredincioșilor domni români Ștefan cel Mare și Constantin Brâncoveanu.

Ultimile trei capitole cuprind viețile unor cuvioși români ale căror moaște se află în afara țării, apoi sfinți de alt neam, care, fie au trăit pe meleagurile noastre, fie au moaștele pe la diferite biserici și mănăstiri românești (Cuvioasa Paraschiva, Sf. Filoftea, Sf. Grigorie Decapolitul ș.a.).

Paul Brusnawski student teolog an III

ȘTIRI - INFORMAȚII

Duminică, 29 mai a.c., răspunzând invitației preotului paroh și a credincioșilor din parohia Bazna, jud. Sibiu, I.P.S. Mitropolit Antonie a săvârșit slujba de sfințire a bisericii parohiale cu hramul „Adormirea Maicii Domnului”, impondobită recent cu o frumoasă pictură în frescă executată de pictorul Adrian Căzila din Sibiu.

După terminarea slujbei de târnosire, a fost oficiată apoi pe un podium special, în fața bisericii, Sf. Liturghie arhierescă, în cadrul căreia tânărul teolog Feireis Marcel-Iosif a fost hirotonit întru diacon.

I.P.S. Sa a rostit un bogat cuvânt de învățătură pe marginea pericopei Evanghelice a Duminicii Samaritanenii, îndemnând pe toți la o credință dreaptă și la o închinare adevărată față de Dumnezeu „în duh și adevăr”.

La sfârșitul Sf. Liturghii, la propunerea P.C. prot. Ioan Găban, I.P.S. Sa a hirotesit întru iconom pe P.C. pr. paroh Achim Sărășan și întru proto-singhel pe P. Cuv. ieromonah Ignatie Vaide ca păstoroște în prezent parohia Păucea.

În aceeași zi, I.P.S. Sa a făcut o vizită la Casa de odihnă a Arhiepiscopiei Sibului din stațiunea Bazna.

Luni, 30 mai, I.P.S. Sa a luat parte la slujba de TE-DEUM, oficiată în Capela mitropolitană din Sibiu, cu prilejul deschiderii lucrărilor Adunării Eparhiale a Arhiepiscopiei Sibului.

Lucrările propriu-zise ale Adunării s-au desfășurat în Aula Facultății de Teologie „Andrei Șaguna” din Sibiu și au fost prezidate de către I.P.S. Mitropolit Antonie care într-o amplă cuvântare s-a adresat noilor membri ai Adunării Eparhiale aleși pentru o nouă perioadă de patru ani.

Au fost aleși noii membri ai Consiliului Eparhial și ai Consistoriului Eparhial.

În aceeași zi, I.P.S. Sa a primit la Reședința mitropolitană din Sibiu, pe P.S. Andrei, episcopul Alba-Iuliei, cu care apoi a plecat la Miercurea-Ciuc pentru constituirea noii Adunări Eparhiale a Episcopiei Covasna-Harghita.

Joi, 2 iunie, I.P.S. Sa a luat parte în Catedrala mitropolitană, la slujba de înmormântare a celui ce a fost preotul Filaret Costea, fost secretar eparhial și preot paroh al parohiei Hipodrom IV din Sibiu. Cu acest prilej I.P.S. Sa a adresat un cuvânt de învățătură și de mângăiere familiei îndoliate.

Vineri, 3 iunie, I.P.S. Sa a primit pe dl. ambasador Ioan Voicu din Ministerul Afacerilor Externe.

Sâmbătă, 4 iunie, I.P.S. Sa a luat parte la manifestările organizate în orașul Avrigr, cu prilejul împlinirii a 130 de ani de la nașterea omului de cultură și patriotului Gheorghe Lazăr.

Cu acest prilej, I.P.S. Sa a săvârșit slujba de binecuvântare a bustului lui Gheorghe Lazăr, operă a sculptorului ploieștean Nicolae Kruh și care este amplasat în fața școlii generale „Gheorghe Lazăr” din Avrigr, după care a rostit un vibrant cuvânt de elogiu adus personalității marcante în istoria culturii române care a fost „arhidiaconul Gheorghe Lazăr”.

Au luat parte dl. Mircea Tomuș, Ministru secretar de stat în Ministerul Culturii, oficialități civile și militare ale Județului Sibiu, e.ivi și profesori, numeroși cetățeni.

Un grup de elevi ai școlii din Avrigr, ce poartă numele lui Gheorghe Lazăr, sub conducerea d-nei prof. Ana Mihaiu a prezentat un reușit spectacol omagial.

În aceeași zi, I.P.S. Sa a făcut o vizită canonică la mănăstirea Brâncoveanu, Sămbăta de Sus.

Duminică, 5 iunie a.c., I.P.S. Sa a săvârșit Sf. Liturghie arhierescă în biserica cu hramul „Sf. Martiri Brâncovenii” de la Mănăstirea Brâncoveanu. La timpul potrivit diaconul Feireis Marcel-Iosif a fost hirotonit întru preot pe seama parohiei Dejani, prot. Făgăraș.

La priceasnă a predicat P.C. Arhim. Teofil Părăian, iar după otpustul Sf. Liturghii, I.P.S. Sa a rostit un cuvânt de învățătură.

Luni, 6 iunie, I.P.S. Sa a primit la Reședința mitropolitană din Sibiu pe dl. Mircea Tomuș, Ministru secretar de stat la Ministerul Culturii și pe dl. Virgil Radulian, președintele Comitetului Național Român pentru UNESCO.

Miercuri, 7 iunie, I.P.S. Sa a luat parte, împreună cu oficialități sibiene la primirea în Aeroportul Sibiu a prințului moștenitor al Principatului Monaco, Albert de Monaco.

Joi, 9 iunie, I.P.S. Sa a săvârșit Sf. Liturghie arhierescă în Catedrala mitropolitană din Sibiu, cu prilejul sărbătorii Înălțarea Domnului. Tânărul teolog Eugen Coșulea a fost hirotonit întru diacon, iar C. preot Marcel Feireis a fost hirotesit întru duhovnic. I.P.S. Sa a rostit un cuvânt de învățătură.

La orele amiezii I.P.S. Sa a săvârșit slujba de pomnire a eroilor neamului la monumentul de la U.M. 01512 (Institutul Militar „Nicolae Bălcescu”) din Sibiu, robind cu acest prilej un cuvânt închinat tuturor eroilor neamului românesc din toate timpurile.

În aceeași zi, după masa, I.P.S. Sa a săvârșit slujba de sfințire a noii troițe închinată eroilor neamului, ridicată de Primăria și de locuitorii comunei Orlat, pe dealul Cetatea Mică, din apropierea localității.

De la biserică, s-a pornit în procesiune religioasă până sus, pe vârful dealului, unde a fost oficiată slujba de sfințire a troiței, urmată apoi de parastasul pentru eroi. Și cu acest prilej, I.P.S. Sa s-a adresat credincioșilor prezenți în număr foarte mare, îmbrăcați în minunate costume naționale, cu un cuvânt de elogiu a celor ce și-au dat viața pentru apărarea patriei și a creștinței străbune.

Au luat parte oficialități centrale și locale, elevi ai Școlii din Orlat, veterani de război, numeroși credincioși. Au fost evocate apoi momente din luptele crâncene ce s-au purtat începând cu ziua de 9 septembrie 1916 pe aceste locuri și jertfele de sânge ale bravilor ostași români căzuți aici la datorie.

Au fost intonate de asemenea cântece patriotice de către grupul coral din Orlat.

În aceeași zi, I.P.S. Sa a făcut o vizită canonică la Schitul Orlat, prot. Săliște.

Vineri, 10 iunie a.c., I.P.S. Sa a săvârșit slujba de sfințire și de binecuvântare a sediului Curții de Conturi din Sibiu. În fața unei distinse asistențe, I.P.S. Sa a rostit un scurt cuvânt legat de semnificația acestui moment solemn.

De notat faptul că sediul Curții de Conturi din Sibiu se află în casa cărturarului sibiuan Partenie Cosma, și în ea a locuit pentru o perioadă de timp și arhid. Miron Cristea, viitorul Patriarh al României.

Au fost de față dl. prof. univ. dr. Ioan Bogdan, președintele Curții de Conturi a României, reprezentanți ai autorităților civile din Sibiu, numeroși invitați, consilieri și experți de specialitate.

În aceeași zi, I.P.S. Sa a vizitat, împreună cu ceilalți participanți la festivitate, Muzeul Civilizației Populare din Sibiu, iar după masa a luat parte la dineul oficial oferit cu acest prilej.

În aceeași zi, seara, I.P.S. Sa a făcut o vizită canonică la Mănăstirea Brâncoveanu, Sămbăta de Sus.

Sâmbătă, 11 iunie, I.P.S. Sa s-a întâlnit la M-rea Brâncoveanu, cu domniul Cristian Moiseșcu și Răzvan Teodorescu, purtând discuții în legătură cu construcția viitoarei „Academii” de la Sămbăta.

Tot în aceeași zi, I.P.S. Sa a făcut o vizită canonică la Mănăstirea de maici din Predeal.

Duminică, 12 iunie, I.P.S. Sa s-a aflat la București, unde s-a întâlnit cu P.F. Patriarh Teoctist al României.

Luni, 13 iunie, I.P.S. Sa a primit la reședința mitropolitană din Sibiu pe I.P.S. Daniel, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei.

Marti, 14 iunie a.c., I.P.S. Mitropolit Antonie împreună cu I.P.S. Daniel au oficiat în Capela mitropolitană din Sibiu slujba parastasului pentru cei adormiți în Domnul, profesori și studenți, cu prilejul reînălțării colegiale a promoției 1974 a Facultății de Teologie.

În Aula Facultății de Teologie, I.P.S. Sa s-a întâlnit cu absolvenții de acum două decenii, făcându-le o scurtă trecere în revistă a principalelor evenimente din viața Bisericii noastre, mai cu deosebire asupra relației acesteia cu Biserica Catholică de rit bizantin din România și cu Biserica Romano-Catholică.

I.P.S. Sa a luat parte la masa oficială oferită de absolvenți.

Arhid. Visarion Bălțat

Semnalăm... Semnalăm...

■ Din când în când ne mai vin de la frații creștini din alte părți și vești bune și, acestea, ne dau speranța că va veni o zi în care stările conflictuale se vor atenua și o nouă înțelegere va aduce din nou conștiințele creștine în situația de concurență ecumenică, respect reciproc, pace.

Episcopul Comisiei episcopale din Franța (romano-catolică) pentru unitatea creștinilor au redactat un document intitulat „Solidaritatea catolicilor din Franța cu creștinii din România”. Se are în vedere îndeosebi situația Bisericii unite din România. Episcopii francezi dau dovadă de mare echilibru în prezentarea acestei probleme și, tonul lor, mult diferit de al unor reprezentanți din România ai Bisericii Unite cu Roma, dovedește că știu cum se pun premizele unui posibil dialog.

După ce se pomenesesc restricțiile și suferințele prin care a trecut sub comunism Biserica unită cu Roma, se spune:

„Fidelitatea lor până la sfârșit s-a amestecat cu aceea a altor creștini ortodocși și protestanți, împreună cu care s-au regăsit în umită de mărturie a lui Hristos... Mărturia eroică a tuturor acestor creștini din toate Bisericile din România ne impresionează și ne întărește”.

Iată că a dispărut acel „noi”, „numai noi”, al uniților cu Roma, jenant, inexact și deloc proptic pentru dialog. Se recunosc suferințele tuturor.

Și iată mai departe o atitudine frumoasă, creatoare și deschizătoare de căi de înțelegere:

„Invităm pe catolicii francezi să nu adopte poziții care să fie partizane pentru unii și împotriva altora, în treburile foarte complexe ale Bisericilor din România, din viața cărora unele aspecte ne pot scăpa și, pe care, noi aici nu le trăim așa cum le trăiesc ele acolo”.

Episcopatul francez constată că Biserica unită cu Roma „începe să primească învățătura Conciliului II Vatican de care noi francezii beneficiem de treizeci de ani. Îl chemăm și pe dânsii să se angajeze în lucrarea de Unitate creștină”.

Iată o chemare plină de delicatețe, care trebuie înțeleasă în adevăratul ei conținut, critic și de sfătuire în același timp.

Episcopatul francez se oferă să contribuie la o mai bună înțelegere și cunoaștere între cele două Biserici, ortodoxă și catolică (cu cele două rituri, latin și bizantin). Se vor oferi burse unor studenți ortodocși și catolici, cărți și reviste, ș.a., în special prin Comitetul catolic de colaborare culturală (75006, Paris, rue Notre Dame des Champs, nr. 47).

Regăsim în aceste atitudini spiritul conciliant și constructiv al Documentului de la Balamand (1993), redactat de Comisia mixtă de dialog teologic între Biserica ortodoxă și cea catolică.

Episcopatul francez, pornind de la o îndrumare papală din 22 ianuarie 1994, recomandă în finalul documentului său, dialogul ca singura cale de rezolvare a „conflictului mai degrabă contingent și practic” dintre Ortodoxie și Uniātism în România. Cuvintele „contingent și practic” aparțin S.S. Papa.

Și dea Dumnezeu ca documentul Episcopatului francez, datat 11 martie 1994, din care am reținut cele de mai sus, să nu aibă soarta Documentului de la Balamand, adică... să nu fie primit de Biserica unită.

Că nu din senin a ieșit vorba: „mai catolic decăt Papa!”

Dar aceasta nu e o ziceră de bine!

■ Preluăm dintr-o comunicare despre Transilvania a prof. Jean Nouzille, ținută la 18 ianuarie 1994 la Facultatea de istorie a Universității de Științe Umane din Strasbourg, Franța:

„Ceea ce este incontestabil este că, pe parcursul secolelor, români din Transilvania nu s-au bucurat de aceleași drepturi politice ca maghiarii, sașii și secuii, și că pe parcursul secolelor, religia ortodoxă n-a fost recunoscută, ci numai tolerată. Români din Transilvania nu și-au putut pune în valoare drepturile politice... (La Transilvanie. Terre de contacts et de conflicts. Strasbourg, 1993, p. 238, cf. Dr. Adrian Gabor în rev. „Călăuza Ortodoxă” (Galați, 1994, IV, 71—72).

Se mai spun în Apus și adevăruri despre Transilvania!

■ Ovidiu Vuia (din Giessen, Germania) reia în „Literatura și Arta” din Chișinău (nr. 17, 21 aprilie 1994, p. 3) o problemă încă neelucidată: „Cine l-a ucis pe poetul Alexei Mateevici?” Iorga spunea că a murit de tifos exantematic, contractat pe front. Ovidiu Vuia, pornind de la unele informații găsite la Pamfil Șeicaru (La Roumanie dans la grande guerre, ed. Minard, p. 391), la Ion Nistor (Zece ani de la moartea lui Gheorghe Tofan, în „Junimea literară”, Cernăuți XIX, 1930, nr. 5—9, pag. 261) ș.a., constată mai întâi că Mateevici a murit la Chișinău și că, având tifos pe front, n-ar fi fost transportabil, iar apoi îl găsește menționat printre cei asinați de bandele bolșevice în 1917, alături de Simion Murafa și Andrei Hodorozea. Pamfil Șeicaru spune în cartea citată: „au fost asinați”. E drept că nu în același timp. Murafa și Hodorozea au fost asinați într-o vie, unde se ascunseseră împreună cu Mateevici, dar acesta din urmă a fost asinat „plus tard”, mai târziu, cam peste o lună și ceva, între 17 iunie 1917, când Mateevici a citit „Limba noastră” la Chișinău, la o întâlnire a învățătorilor, și 13 august 1917 când a murit, tot în Chișinău.

Și informațiile lui Pamfil Șeicaru, și ale lui Ion Nistor, contemporani cu evenimentele, sunt prețioase. Nu este exclus să fie așa cum spun ei. Totul s-a petrecut în vremuri tulburi. Iorga își va fi luat informația din ceea ce va fi auzit de la alții, pe când se afla încă la Iași, în refugiu.

Ipooteza merită a fi reținută, dar mai trebuie cercetată.

G. Călinescu, în Istoria Literaturii române de la origini, scrie că: „Al. Mateevici, basarabean din Bugeac, ca preot militar în 1917 (luase parte la luptele de la Mărășești), ar fi fost un poet mare dacă trăia. Numai Eminescu a știut să scoată ca el atâta mireasmă din ritmurile poporane”.

A fost mare prin „Limba noastră”, care va rămâne pentru totdeauna neîntrecută. Calitatea dă măsura poetului mare, nu cantitatea.

■ „Literatura și Arta” din Chișinău (nr. 19, 1944, p. 4), la rubrica Patrimoniul reproduce două articole ale marelui luptător basarabean pentru unitatea românilor, preotul Vasile Teperdei. Unul este „Mucenicii satelor” publicat în „Raza” din Chișinău, la 14 ianuarie 1937, iar al doilea „Mateevici, Murafa și Hodorozea”, publicat tot în „Raza” din 2 septembrie 1937.

În procesul de redescoperire a conștiinței românești din Basarabia, după mai mult de o sută de ani de ocupație rusească (1812—1918), preotul Vasile Teperdei și ziarul condus de el, „Raza”, au adus o mare și esențială contribuție. Ziarul „Raza” era trimis în toate satele, preoților, cântăreților, intelectualilor și țăranilor. În casa părinților mei era singura legătură vie cu lumea, cu orașul, cu „stăpânirile” și cu Biserica. Profilul ziarului era religios și trăia mai ales din abonamente. Pe atunci radioul era raritate la țară. Unul într-un sat era un miracol. Televiziunea nu apăruse. Singura rază era... „Raza”. Nici alte ziare nu prea pătrundeau. Eu am învățat să citesc și citind „Raza”.

Dar existența ei a fost legată mai ales de cea a acun octogenarului Vasile Teperdei. În jurul lui au crescut nune ca cele ale pr. Sergiu Roșca, Sergiu Matei Nica, poetul, și multe altele.

Întâlnind în „Literatura și Arta” din Chișinău numele părintelui V. Teperdei și al „Razei” mi-am adus cu nostalgie aminte de vremea când, în Chișinău, în vremea când făceam Seminarul, nu se mai vorbea rusește — la țară s-a vorbit întotdeauna românește — și când „Raza” era rază de lumină ortodoxă și românească.

Când și cei buni din Basarabia reinvie și readuc și în viața de azi frumusețile sămătoase din trecut, ca să fie exemple și modele și celor de azi, inima noastră se bucură.

Căci nici un rău nu durează prea mult!

ANTONIE P.

ARTICOLELE ȘI CORRESPONDENȚA se adresează REDACȚIEI TELEGRAFULUI ROMÂN, Sibiu, str. Mitropoliei nr. 35. — Articolele nepublicate nu se înapoiază. Tipar Tipografie Eparhiale, Sibiu

COMITETUL DE REDACȚIE: Dr. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului — președinte; Pr. prof. Dr. Dumitru Abrudan — redactor responsabil; Pr. prof. Dr. Aurel Jivi — redactor adjunct; Pr. prof. Dr. Mircea Păcurariu.

ABONAMENTUL pe un an: 2 000 lei. Cont nr. 45.10.4.09.2, B.C.S.A. — Sibiu. Pentru cititorii de peste hotare costul unui abonament anual este de 25 dolari S.U.A. (cont nr. 47.21.016.680) sau echivalentul în altă valută, B.C.S.A. Sucursala Sibiu.